

Бранко Р. ЗЛАТКОВИЋ*
Институт за књижевност и уметност у Београду

Оригинални научни рад
Примљен: 31. 10. 2020.
Прихваћен: 25. 2. 2021.

ИСТОРИЈА ПРИЈАТЕЉСТВА – ВУК КАРАЏИЋ И СИМА МИЛУТИНОВИЋ САРАЈЛИЈА **

Значајан, сложен и динамичан однос који је владао између Вука С. Караџића и Симе Милутиновића Сарајлије запазили су већ њихови први биографи и потоњи проучаваоци: И. И. Срезњевски, Ђ. С. Ђорђевић, Љ. Стојановић, В. Недић, М. Поповић, Г. Добрашиновић, Н. Љубинковић. Иако тема није нова, ипак актуелни методолошки и теоријски увиди досадашњих истраживања и њихових могућих синтеза пружају још јаснију, целовитију, али и посебнију слику теме. На основу међусобне кореспонденције и преписке савременика, те аутобиографске, биографске, мемоарске и књижевноисторијске грађе, као и записа из фонда усменог стваралаштва, у раду се представља историјат пријатељских и књижевних веза између двојице великана српске културе у првој половини 19. века, које су од срдечног другарства и фамилијарности, у четрдесетим и педесетим годинама 19. века, попримиле и својства нетрпељивости и непријатељства. Ваљда из обзирности, до сада се није истичала чињеница да је, осим других познатих појава и културних догађаја, Вуковом успеху и уклањању дела препрека својеврсно допринела чак и смрт Симе Милутиновића Сарајлије 1847. године, јер је угледни песник, у то доба, био један од најнеугоднијих и најособенијих противника Вуковој правописној, језичкој и књижевној реформи.

Кључне речи: Вук Караџић, Сима Милутиновић Сарајлија, *Србијанка*, Црна Гора, 1847. година.

Значајан, динамичан, сложен, те и живописан однос који је владао између Вука Караџића и Симе Милутиновића запазили су већ њихови први биографи и проучаваоци: Измаил И. Срезњевски (1987), Ђорђе С. Ђорђевић (1893), Љубомир Стојановић (1987), Владан Недић (1959), Миодраг Поповић (1987), Голуб Добрашиновић (1993), Ненад Љубинковић (2000). Осим значајних књижевноисторијских података особито су занимљиве и биографске епизоде које су постале пословичне, анегдотичне и приповедно подстицајне теме.

* branzlat@gmail.com

** Рад је резултат делатности у Институту за књижевност и уметност у Београду, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Вук Караџић се из Пеште с дрвеном ногом вратио у Београд крајем 1810. Убрзо је постављен за учитеља у београдској основној школи. Биографу је поверио да он није био онакав учитељ какав је желео да буде, али да се већ тада опажало његово знање народног језика, па су га другови, већином из Мађарске, сматрали зналцем српског језика. Пажљиво је, стога, слушао народни говор и почео је марљиво да бележи занимљиве језичке појаве (Срезњевски 1987: 20–21). Из тог периода потиче познанство и побратимство са песником Симом Милутиновићем, који је онда по Београду једнако ишао босоног (Караџић 1988а: 145). Вук пише: „Ја смо и г. Симо Милутиновић живљели у Србији за време Црнога Ђорђија као два рођена брата, један смо другога звали братом, и његова је мати мене звала сином” (Караџић 2014: 310).

У пролеће 1811. они су се договорили да Вук састави историју Карађорђевог буне у прози, а Милутиновић да се лати стиховане хронике (Ђорђевић 1893: 31). Закључак се темељи на основу садржаја Милутиновићевог писма (Караџић 1988б: 724–725).

Сима, међутим, дуго није имао никаквих вести о побратиму откако је Вук 1811. отишао за управника царине у Кладово. О њему је тек дознао од Јефте Савића Чотрића, када је дошао у Београд из Кладова, где је био закупца ђумрука и старешина оног краја (Милићевић 1888: 830). Пред Милутиновићем, који је тада „ципеле и чарапе носити почео”, Јевта је рођака најпре правдао захтевним царинским обавезама. Сима није давао за право, тврдећи да ако је дању толико заузет онда је могао барем увече да што напише побратиму. Јефта му је одговорио:

Али да је теби знати како се је и гди наместио у квартир, и сам би онако желио. – Какве две служавке имаде, кое га дан и ноћ служе, како две виле! Да већ вели онаке бити могу, а друкчије и лепше не! – Оне га свлаче и облачу – постељу намештају, и јести му доносе. – Шњима ти он све свое сувише време проводи, кое му прекодневни други послови допусте.” – „Те то ли је узрок” – рече Сима, помисливши у себи: „да је с лучем тражио, неби боље десио. Проћи га се дакле! Сад верујем да баш нехма кад! Чудим се како и јести времена има. А већ знам да ко и зец са гледећим и отвореним очима спава, да му кравице испред очи не ишчезну” (Караџић 1988а: 145–146).

У том периоду, Милутиновић је позајмио од побратима и своту новца који је био потребан његовом оцу Милутину, јер се Вук у Крајини заимао од уносног царинског посла и трговине сољу и памуком, у орташтву са Хајдук Вељком Петровићем. Вишедеценијска историја дуга представља веома занимљиву приповедну епизоду. Када је Вук потражио побратиму да намири дуг, Милутиновић је, 26. марта 1829, отписао са Цетиња:

За то ти овием листком даем по срцу и совести мојој сведочанство да си ти мом Отцу био јамачно узајмио 1812 года не тридесет но четрдесет и девет цекинах у злату, и не чудим се да си то ти досле, и колико је заборавио, давно је било, а и мучна обстојатељства наша могла су нас и ума лишити (Караџић 1988в: 71; Златковић 2015: 59).

После пропасти Првог српског устанка, као избеглице Сима и Вук сусрели су се у Бечу 1814. Вук је састављао свој првенац *Малу простонародњу славно-сербску пјеснарицу* (1814) са сто лирских и осам епских песама. За-

нимљиво је да у њеном Предисловиу није споменуо допринос његове рођаке Савке Живковић. Њену помоћ не спомиње нити када у Предговору прве књиге *Народних српских пјесама* (Лајпциг, 1824), такође, говори о пореклу песама, већ само вели: „Све оне пјесме, што су у првој књижици наштампане у Бечу 1814. године, ја сам у Беч у глави донијо (осим оне о племенитој Асан-агиници, за коју сам казао још онда, да је узета из Фортисовог путовања по Далмацији), и онђе сам и писао колико сам се могао опоменути” (Караџић 1975: 558). Међутим, с податком био је лично упознат Сима Милутиновић, који је тада боравио у Бечу. Он потврђује Савкине заслуге: „Млада Српкиња, која је знала велики број малих женских песама, саопштила их је своје рођаку” (Недић 1965: 369). Међутим, Вук је прећутао и Милутиновићево ауторство. На Вукову молбу Сима је, 23. јануара 1814, написао песму која почиње стиховима: „Србска мома, ил је дома (...)”. Стихови су, без потписа, објављени као мото *Малој простонародној славено-србској пјеснарици* (1965: 369). Међутим, када су Вуку доцније замерили да туђе присваја, Вук се скоро три деценије касније (1843) правдао:

Кад (С. М., прим Б. 3.) у почетку 1814. дође у Беч, где сам ја онда приправљао за штампу прву књижицу наших народних пјесама, знајући да стихове ласно пише, рекнем му да ми начини неколике врста под онај образ који сам био намислио додати уз књижицу. Он начини такова два-три потписа и ја од њих изаберам онај: *Србска мома, ил је дома* итд. но не само што ја под оно нијесам потписао свога имена него сам још многима, кад се разговор догодио (особито кад сам чуо да гдје ко мисли да је и оно *народна* пјесма), приповиједао ко га је начинио, а многима је то и онако познато било, јер се није кријући радило, већ у друштву пред више људи. А да се г. Сима име онде метне под оно, то нити је он жељео, нити смо и један од нас могли мислити да је нужно, јер онда у нашој литератури нити је ко знао за мене ни за њега, нити смо могли мислити да ће се, код оноликијех и онакијех нашијех књижевника из царства аустријскога, о нама двојици и о нашијем пословима говорити кад овако као данас што се говори (Караџић 2014: 310–311).

Потом, Вук је остао у Бечу, а Сима је прешао у Србију и учествовао је у биткама Другог српског устанка. Вук је прежалио Симу. Концем 1815, он пише Стефану Живковићу: „Бог да прости Симу Милутинова, и нашег храброг и поштеног Проту Смиљанића: први је погинуо јошт летос на Пожаревцу, а другога су скоро убили некакви хајдучи” (Караџић 1988а: 264). Међутим, то је била лажна вест. Милутиновић је изнео живу главу из Другог српског устанка, али се у последњем устаничком окршају, у боју на Дубљу, „просуо тако, да је, с тога, до смрти морао увек носити потеге од јелење коже” (Милићевић 1888: 363).

Када је кнез Милош постигао мир с Марашли Али-пашом, Милутиновић је постао писар код Јована Обреновића, па у Народној канцеларији у Београду. Пошто је 1816, после Народне скупштине о Ђурђевдану, председник Народне канцеларије војвода Петар Николајевић Молер, пред Вуковим очима, пао као жртва Милошеве борбе за власт, тада је и Сима избегао из Београда и лађом се упутио у Бесарабију с намером да пронађе родитеље који су се тамо одселили 1813. Мимоишавши се са оцем, застао је у Видину, јер није имао новца да настави пут нити да се врати. принуђен да пронађе службу, чувао је бостан у башти старог Турчина Мехмед-барјактара. Затим

је био учитељ грчког и српског језика хришћанској деци. Милутиновићево присуство у Видину заинтересовало је Вука Караџића и Лукијана Мушицког. Они су му предлагали да проучава бугарски језик, да скупља народне песме и приповетке и да састави граматику и речник бугарског језика. Мушицки поручује да преведе на бугарски језик српску драму *Зао отац и неваљао син*, коју је Емануел Јанковић превео с немачког (Беч, 1789). У том периоду, Сима се посветио песничком стваралаштву (Караџић 1988а: 454; Ђорђевић 1893: 29; Игњатовић 1976: 289–290).

Док је Милутиновић боравио у Видину, Вук се, 28. јануара 1818, оженио у Бечу. У фебруару, младенци су добили сина Милутина (Караџић 1988а: 571–572). Побратим се много обрадовао, па усхићено пише:

Стариј се брат оженио без млаћег; ние ни чудо, ни зазор, ни кака жалба (...) но ми зафали снаси од мое стране а са свега братска срца, што ти је сина родила, ко да сам јој ја препоручио; њу ми поздравим и плесни ми је полахко и милостиво за ме руком уз образ, ал само како ће се заруменети, не бил вас обое тако оедном мога чувстовања опомену, кад сам чуо да сте се узели и сина родили; а малаго ми Милуна – све једно – сваки дан а по више пута целивај, и све у чело. Заиста и управо рекав, није ми Бог могао веће радости причинити, што је моме теби, и моме Миоковићу по сина дао, разма да је мени истоме два о-едном удилели (1988а: 613).

Наредне 1819, Вук се упутио у Русију. Међутим, хром и у туђем свету, без пратње, без средстава, намах му се далеки пут учинио неизвесним. Прибојавао се смрти, па је у Кракову начинио списак коме је он дужан, а ко њему дугује. Међу дужницима наводи се име Симе Милутиновића (1988а: 642).

Од 1819. до 1825, док је Сима Милутиновић боравио у Кишињеву у Бесарабији и у Одеси, контакти су замрли (Војиновић 1993: 17–19), а онда се, крајем 1825, Сима јавио Вуку из Лајпцига. Дошао је у немачки град, надајући се јефтинијој и бржој штампи, јер се обистинила Вукова слутња у Београду да ће Сима „Србијаду сочинити”. Сима пише Вуку да не сумња у достојност дела, јер иако није баш „Хомеровим штилом”, стварао је „обозрењем ока орловско-славјуска”. Стефан Живковић Телемах је прегледао рукопис и „добру му сентенцију изреко” и аутора је „Србским некаким Осипјаном назвао”. То му је потврдио и доктор философије, Платон Симеонович, Србин из Каменице, професор Лицеја у Одеси. Сима наводи да се Вук не шали да налази нешто против њега и да га не замрзи зато што је он ово писао, него да саставља „Историју најновију Србску” и да изађе на бојно поље: „Стежи коња, ето поља, колико ти воља!”, јер ће га, богме, „изцртати” из његове „Србијаде” (Караџић 1988б: 724–725). Милутиновић, пак, помиње Вука као ученика Велике школе Ивана Југовића: „У истог је и Вук Јадранине / Ближе с’ позно с књигом и са собом... / Те с’ доможе идеални жизни, / Та Спасова царства небеснога” (Милутиновић 1993: 337).

У продужетку писма, Милутиновић бодри Вука, наводећи да се он само „распевао”, а да је Вук недостижан, јер је раније почео и да је далеко пред њим. Напоследку, моли да га подучи како да се спомогне за штампу и да га препоручи некоме, јер је у Лајпцигу странац, а то је једновремено прилика Вуку да наплати Симин београдски дуг и то „с лихвом” (Караџић 1988б: 724).

Вук је отписао 14. децембра 1825. и скренуо му је пажњу на рђаву ортографију (Караџић 1989а: 88). Милутиновић је намах одговорио да се Вук не стара за његов правопис и послао му је „Објављеније” о „Србијади”. Питао је Вука коме да пише у Србији за помоћ и тужио се што није засновао породицу: „Ах ја! куд’, шта и тко?... Финикс?... Пањ! Камен! призрак мига!” Пише да му је сетно када чита Вукове редове: „Да знаш, како ми је! твоје читати ’Моја жена, Сава, Ружа, Василица!’” Па, пита: „Камо ти Милутин?” (Караџић 1989а: 89) Вук је одговорио: „Мој је Милутин умро од године дана; Сави ми је сад шеста година; само да га видиш! Ајде у Србију, па се жени и ти; доста је већ скитања; до вијека нећемо живети”. За Објављеније Вук вели да је „добро, само што је високо, или, ако смијем рећи тавно и ишарано Руским ријечима и никаквом (постојаном) ортографијом” и додаје да у Србији нема „коме писати, јер онђе немам другог пријатеља осим Милоша, а он не зна читати”. Вук саветује Симу да штампа књигу на осмини табака крупнијим словима, јер су крупна слова боља и лакша за читање, а особито што се књига чини већом, јер наши људи књигу по дебљини цене. За правопис вели да узме његову ортографију, јер је он данас у томе највећи мајстор међу Србима. Најпоследње, налаже да се чува словенских и руских речи и да пише чистим народним језиком и да се клони ковања нових речи (1989а: 108; 120, 322).

Сима није послушао, остао је доследан сопственом језичком правцу. Јаков Игњатовић пише:

Милутиновић није марио за њ, ал’ ни јота сасвим није му била по ђуди због ’репа’, и употребљавао је уместо јоте і као скраћену јоту. Даље, и писмо е одржавао је, и на сваки начин био је ближе правопису Вуковом неголи „славеносербском”. Сима је остао усамљен са својим правописом, није имао последоватеља, јер су се делили сви на Славеносрбље и вуковце (1989: 31).

Србијанку с „Бугарским предговором” Вук је видео 1826. у будимским књижарама. Читајући доцније, није све разумео и није имао стрпљења да прочита све одреда, што, можда, још никоме није пошло за руком, како је то онда мислио Вук (Караџић 1989а: 502).

У Лајпцигу, Милутиновић је слушао предавања из филозофије код професора Лудвига Круга и занимао се и медицином. Он пише 1826. Вуку Караџићу: „Почео сам учит’ Хомеопатију т.ј. науку лекарствену по новој методи Ханемана; не знам ваљат’ ли, разбери и јави ми твоју о том мис’о. Мени се чини да је што добро, а могу скорије постићи” (1989а: 90). Вук је одговорио: „Омеопатија би добра била, али се то тако одма не може научити, морао би човек управо знати анатомију, физиологију и патологију. Ја сам ту (у *Лајпцигу*, прим. Б. З.) почињао учити медицину, па ми се дуго учинило, а особито на анатомију нијесам могао да се навикнем” (Караџић 1989а: 108; Огњановић 1900: 72).

Такође, у Лајпцигу, Милутиновић је у штампи читао о Чарапићевој буни која је, у априлу 1826, избила у Србији против кнеза Милоша и о двојници осакаћених завереника, показиваних по Бечу као страшна слика варварства. Потресен причама о Милошевој одмазди, Сима се „сит наплакао и бога молећи најјецао, науздис’о”, па је после тога одлучио да каже Милошу шта мисли о

његовој управи. Критичко писмо Милошу послао је преко Вука Карацића из Лајпцига 10. јула 1826, уз коментар да га преда Кнезу макар га састрелили сви громови (Карацић 1989а: 227; Гавриловић 1909: 636; Војиновић 2019: 28–32). Вук није предао писмо. Сима је тражио писмо натраг: „Писмо Г. Милошу кад ниеси досад послао, и немој! (Карацић 1989а: 333). Вуково писмо, из априла 1832, кнезу Милошу опомиње на Симино писмо, што указује на то да му је оно послужило као идејни предложак (Карацић 1969: 98, 402; Љубинковић 2000: 51–52).

Све време боравка у Немачкој Милутиновић је проводио у оскудици, „ни паре у чжепу” (Карацић 1989а: 422), а особито је запао у дугове после штампе *Сербијанке* (1989а: 333). Почетком 1827. Сима је замолио Вука да му нађе штогод помоћи и какву службу. Вапи помоћ док не полуди. Нема за квартир. На путу је душу да спаси постом и молитвом, „разма да се нађе каква пиштољина”, до неба би јаукао (1989а: 367–369). Вук се заузме, па кнез Милош позове Симу за секретара. Сима прими новац и пође у Крагујевац. Преко Беча, Пеште, Новог Сада стигне у Земун с намером да пређе у Србију. Тада се предомисли и оде – на Цетиње, те уместо кнезу Милошу постане секретар владици Петру I Петровићу. Вук се запрепасти и рекне: „О, мајн гот! Знао сам да је Симо луд до пола! Али кад му прије полуђе и друга половина?!” (Гавриловић 1911: 16; Стојановић 1987: 310–311). Анегдота је сажела дуготрајна и замршена Милутиновићева путештвија током 1827, као и Вукове нелагодности због Симиног поступка (Карацић 1989а: 496).

Милутиновић је напустио Лајпциг у мају 1827, па је боравио у Бечу неколико дана (Војиновић 1993: 20). Вук му је скренуо пажњу на граматичке погрешке у *Сербијанци*. Сима је одбрусио: „Ти као граматичар служиш језику, а мени језик служи; зато се ти мораш држати правила; а ја језик могу употребљавати како хоћу, и од моје употребе настају правила. Мој Пегаз нема узде, и не трпи их” (Карацић 1989а: 502).

На путу за Црну Гору Милутиновић је боравио у Трсту, ишчекујући брод за Дубровник. Д. Владисављевић пише Вуку да га је Милутиновић посетио у Трсту и да је баш у тај мах приспело Вуково писмо. У писму је Вук критиковао неразумљив језик *Сербијанке*. Песнику је било непријатно, али се, једнако као пред Вуком у Бечу, правдао да је он творац језику, а да је Вук граматичар који служи језику. Присутни су дали право Вуку. Сима се бранио два-три дана, па је најзад признао да се поводио за Мразовићем и Соларићем. Владисављевићу се чини да је Сима Вуков „антагониста” (1989а: 599).

Када је Сима приспео у Дубровник, био је на ручку код Јеремије Гагића. На столу је спазио Вуково писмо које је прочитао „велегласно”, па је уздахнувши рекао:

Овако исто је Вук и у Трст некому за мене писао; Хе! мој Вуче! Да си ти мени највеће зло учинио, ја неби могао овако зло мислити и говорити о теби, како што ти о мени мислиш, говориш – и сувише гониш ме. Али је Бог добар; изићиће дело на видело (1989а: 572).

Како се убрзо испоставило, није Вуку толико сметала Симинова рђава ортографија и нејасан стил *Сербијанке* колико га је онеспокојавала зебња да ће му Милутиновић кварити посао у Црној Гори. Вук пише В. Поповићу:

Ваља да сте чули, да је Симо Милутиновић отишао у Црну Гору, да купи *пјесме*, и да ми квари посао; али нека га, срећан му пут! Да Бог да Гдару здравље! Ја се надам на лето с његовом помоћу у наџи Ужичкој и Пожешкој скупити више и љепши пјесаме, него ће он (с оном памећу) у свој Црној Гори и у Босни и Ерцеговини (1989а: 561).

Чега се Вук прибојавао, то се и обистинило. Д. Фрушић пише Вуку из Трста: „Сима Милутиновић те поздравља из Црне Горе, ди је лепо био примљен од Владике, и каже да је задовољан са свим, и да ће многе пјесме јуначке и љубавне сакупити. Жао му је наћи у њима, да је паденије србск. царства масло Краљевића Марка” (1989а: 699). Вук је, потом, у Крагујевцу сусрео Петра Марковића, који је дошао из Црне Горе. Он му је рекао да је Милутиновић накупио „пуну врећу” песама (Добрашиновић, ур. 1970: 157). Одмах је Вук потражио песме од владике Петра I. Озлогјеђени Милутиновић отписао је Вуку са Цетиња, ословљавајући га: „О Вуче Караџићу стари ми пријатељу а нови и залудни душманину мој”. Поручује да су песме под његовом влашћу, а не Владичином, који је заузетији него кинески цар, а то што га Вук пренебрегава прашта му, јер је Вук нагао, Србин је, а и његов је из детињства „знанац и пријак”. Није му право што је Караџић у Дробњаку у Петници војвода, а Симинова је Комарница до Петнице прво село, пак се мрзе и гоне. Међутим, у том писму Милутиновић се наивно поверава Вуку да чезне за Талфјевом:

Ја се ничег’ нестрашим, смрт је за ме ништа; једног’ се бојим...? Талфина изчеза из Европе!... Јави ми што чисто и верно за њу првом, душа ми је она! – Друге чести нетражим на свиету ни своје друге и више ползе и славе. Заgoneћем ли, ти ћеш то ласно одгоненути; ма о Талфи од исте њ да ми се известиш, од ње волим и за њу и погинут, одказати, живи-ем бив још, животу, само да чисто знам о истој – данас како је (Караџић 1989а: 857–858, 897–899).

Милутиновић је Терезу фон Јакоб упознао 1826. у Халеу, у њеном породичном дому. Изгледа да се намах заљубио. Вољеној жени посветио је збирку песама коју је, према најсјајнијој звезди Зорњачи, назвао *Зорица* (Будим, 1827) (Љубинковић 2000: 54–55).

Вук не пропушта прилику да зада Сими ударац који највише боли. Уз молбу да му пошаље црногорске песме, Вук је писао Сими да се Талфјева удала и да чека дете и да ће се одселити у Америку (Караџић 1988в: 50). Уцвельени Милутиновић осветнички одговара са Цетиња:

Прво: Да ти ни једне никада песне послати немогу, што хоћу и волим ја штампат’ их Славенском ортографијом налазим да смо ми Срби још ближе источника но ушћа – И што их ти пробираш, и на пробир имаш, а ја сам још и у том скуп ли... сиромах ли – И што су ми већ’ друга петина их пре тебе заискала, и обећ’о им све их послати. И што ниесам у Србији... оклемсам теби обећ’о их слати, јер сам предзнавао, да бих морао! И штосам овђе, т.е. у Ц’рној, кр’шној, Гори, ће могу неморат’ иначе, но како за најбоље налазим; а то ћеш ми и ти одобрити! Дужност је то благоразумне правде. Сад и ја мним да је за песне доста речено и од мое стране, ка’ и од твоје (Караџић 1988в: 69).

Након тога, Вук је прекинуо сваки говор о песмама. Писмо је завршио љутито: „Ја не треба од тебе више никаквога писма” (1988в: 98).

Међутим, Вук је и потом био упоран. Док је рукопис Милутиновићеве *Пјеваније црногорске и херцеговачке* путовао с Цетиња до издавача Ј. Миловука у Пешту доспео је у руке Ј. Копитара. Вук пише Копитару 31. октобра 1832. из Земуна:

Не пишете ми, јели Вам препоручено, да песме Симе Милутиновића Миловуку пошаљете (Сима ми се правдао, да је Кухарском казао, да ји преда или Вуку или Миловуку). Макар како било, ја би Вас молио, да Ви песама из руку не дате, јер је мени Сима дужан, на које и облигацију од њега имам; па кад би песме ја узаптио (ферпотирао), онда би Миловук или мени за Симу платио, или обећао на одређено време платити (...) Еле ви гледајте макар на који начин да песме задржите код себе, док ја тамо дођем (у *Беч, прим. Б. З.*), па онда како се ја и Ви договоримо (1988в: 785).

Копитар је одречно одговорио: „Уз рукопис песама нема ништа за Вас, оне су код мене на цензури” (1988в: 791). Међутим, и пошто је рукопис доспео издавачу, Вук је потраживао песме. Он пише, 1. фебруара 1833, Ј. Миловуку:

Шта учинисте Ви са Симиним Црногорским песмама? Ако ји узашаљете у Београд (да се онамо штампају) као што је Ужаревић казивао Г. Копитару, онда би Вас молио (ако није доцкан), да ми пошаљете из њи (преписану) ону, како је *лоп у недељу орао*, јер онамо може бити, да је цензура неће допустити (Караџић 1989б: 53).

Боравећи у Будиму, Вук је време често проводио у друштву с лепом и умном Маријом Поповић, будућом супругом Симе Милутиновића. Њој је историчар Исидор Стојановић много хвалио Милутиновићеве стихове и заинтересовао је да их чита. Међутим, с њом се Вук опкладио у крушке и у грожђе да она неће моћи да прочита *Србијанку*, јер је књига неразумљива. И. Стојановић пише Вуку из Пеште, 7. новембра 1833: „Изгубисте опкладу! Госпођа Марија прочитала је Србијанку, и још неколико реди: једва сам дочекао да ми је врати. Него и то треба да знате, да је морала положити од сваког заглавија ехамен, да се уверим, које је заиста учинила” (1989б: 251). Да је опкладу добила и да је „књигу од речи до речи” и то Вуку „уз пркос с великим задовољством прочитала”, потврђује и Марија Поповић и додаје: „у том ми је Господин Стојанович сведок који се у призренију ове књиге, ничим поткупити не да лажно сведочи, изволте дакле крушке послати, и крај тога уместо 2 оке грожђа, за ону Вашу сумњу, 4 оке трешања захтевам” (1989б: 289–290).

М. Ђ. Милићевић пише да је Вук обавестио Милутиновића да Марија Поповић добро разуме *Србијанку* (1888: 367). Казује се и то да је она нејасна места обележавала пунктовима, откуд јој је остао надимак Пунктаторка. Сима је 1836. посетио Марију Поповић. Она је, 30. марта 1837, описала Вуку сусрет:

Кад је Г. Милутинович Октобра у Пешти био, нагледао и мене, ја сам се мом новом познаству врло обрадовала, сотим више што сам се оног нашег разговора од пре три године тако опоменула, као да је јуче било. Да сте Лафатер, па би још много било!!! Како је у

собу корачио, познала сам га да је Милутинович, по оном описивању – али да ће ме исти Милутинович просити! То ни у сну снила, а камоли, да сам тако шта помислити могла! Доста даје тако, и да је мојој мами по вољи, дасам му реч дала чекати на његов повратак, и да на њему никакве мане (до неки мени! смешни обичаја) што се његове Персоне и Карактера тиче налазим, јесте истина, а да би се за њега с вољом удала то је највећа истина!!! (Караџић 1993: 72)

Вук одговара, 5. арила 1837, да је касно да је саветује кад је већ наумила да се уда за Симу, али да он налази да је најбоље да она не полази за њега, особито сад док је у неприлици због садржаја *Историје Србије* која се штампа у Лајпцигу (Караџић 1993: 82).

Једновремено, и Сима је био противан Вуку. У литератури постоји велики број потврда, између којих се, на пример, истиче његов прекор, упућен 1837, будућој супрузи Марији: „За то и у твоје писању да невидим одсада репато јота, ељ и ењ, ако ћеш ме не метати на тортуру барем ти...! Ти барем!!! Нећу ја Вучије... та Пољске и Шокачке, т.ј. Анти-Славенско-Романске... ватиканске азбуке и Граматике и памети, код моје Славне и свеславне Славенске! (Добрашиновић ур. 1970: 248).

Сима је доживотно окренуо правописни „ћурак” и постао је један од најистакнутијих присташа старе ортографије (Добрашиновић 1993: 287). Био је доследан сопственом књижевном правцу и правопису и пошто је, исцрпљен од далеког пута у Русију 1846. и удубљен у дугове, преминуо почетком године која се означава као преломна у погледу победа Вукових идеја. Сахрањен је 1/13. јануара 1847. на гробљу код старе цркве Светог Марка на Ташмајдану (Милићевић 1888: 368). Чини се да има извесне симболике у чињеници да је, осим других познатих појава и културних догађаја, Вуковом успеху и уклањању дела препрека, на својеврстан начин, допринела чак и смрт Симе Милутиновића 1847. године, јер је легендарни песник и угледни историограф, у то доба, био један од најнеугоднијих и најособенијих противника Вуковој правописној, језичкој и књижевној реформи. Међутим, без обзира на језичка и књижевна размимоилажења, између Вука Караџића и Симе Милутиновића никада нису нестала пријатељска осећања, која илуструју топле речи ожалостиног Вука Караџића у писму Јустину Михаиловићу (Караџић 1994: 65): „Остави нас Симо! Бог да му души прости. Оде мени конач или стан да готови”.

ЛИТЕРАТУРА

Војиновић 1993: С Војиновић, Хронологија живота и рада Симе Милутиновића Сарајлије, у: М. Фрајнд (ред.), *Сима Милутиновић Сарајлија. Књижевно дело и културноисторијска улога*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 13–56.

Војиновић 2019: С. Војиновић, Писма кнезу Милошу о владању и власти, у: *1804*, Б. Златковић (ред.), X/14, Орашац, 25–32.

- Гавриловић 1911: А. Гавриловић, *Седамдесет анегдота из живота српских књижевника*, Београд.
- Гавриловић 1909: М. Гавриловић, *Милош Обреновић II*, Београд.
- Добрашиновић 1970: Г. Добрашиновић (ред.), *Архивска грађа о Вуку Караџићу*, Београд: Архив Србије.
- Добрашиновић 1993: Г. Добрашиновић, Вук и Сима, у: М. Фрајнд (ред.), *Сима Милутиновић Сарајлија. Књижевно дело и културноисторијска улога*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 271–298.
- Ђорђевић 1893: Ђ. С. Ђорђевић, *Сима Милутиновић Сарајлија (1791–1847)*, Београд.
- Златковић 2015: Б. Златковић, *Мале приче о Вуку Караџићу (од 1787. до 1824)*, Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Игњатовић 1976: Ђ. Игњатовић, Сима Милутиновић Сарајлија и Бугари, *ПКЈИФ*, 1–4, Београд, 1976, 288–299.
- Игњатовић 1989: Ј. Игњатовић, *Мемоари I*, Нови Сад, Приштина: Матица српска, Јединство.
- Караџић 1965: В. С. Караџић, *Пјеснарица 1814. и 1815, Сабрана дела Вука Караџића*, књ. I, Београд: Просвета.
- Караџић 1969: В. С. Караџић, *Историјски списи I*, у: *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. XVI, Београд: Просвета.
- Караџић 1975: В. С. Караџић, *Српске народне пјесме I*, *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. IV, Београд: Просвета.
- Караџић 1988а: В. С. Караџић, *Преписка I 1811–1821*, у: *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. XX, Београд: Просвета.
- Караџић 1988б: В. С. Караџић, *Преписка II 1822–1825*, у: *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. XXI, Београд: Просвета.
- Караџић 1988в: В. С. Караџић, *Преписка IV 1829–1832*, у: *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. XXIV, Београд: Просвета.
- Караџић 1989а: В. С. Караџић, *Преписка III 1826–1828*, у: *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. XXII, Београд: Просвета.
- Караџић 1989б: В. С. Караџић, *Преписка V 1833–1836*, у: *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. XXIV, Београд: Просвета.
- Караџић 1993а: В. С. Караџић, *Преписка VI 1837–1842*, у: *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. XXV, Београд: Просвета.
- Караџић 1993б: В. С. Караџић, *Преписка VII 1843–1847*, у: *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. XXVI, Београд: Просвета.
- Караџић 1994: В. С. Караџић, *Преписка VIII 1848–1850*, у: *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. XXVII, Београд: Просвета.
- Караџић 2004: В. С. Караџић, *Срби сви и свуда*, Д. Иванић (ред.), Андрићград: Андрићев институт.
- Љубинковић 2000: Н. Љубинковић, *Пјеванија црногорска и херцеговачка (будимска и лајпцишка) Симе Милутиновића Сарајлије*. Београд: Рад, КПЗ Србије.
- Милићевић 1888: М. Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српског народа новијега доба*, Београд.

- Милутиновић 1993: С. Милутиновић, *Србијанка*, Д. Иванић, (ур.), LXXXVI, књ. 573, Београд: СКЗ.
- Недић 1959: В. Недић, *Сима Милутиновић Сарајлија*, Београд: Полит.
- Недић 1965: В. Недић, О првој и другој Вуковој *Пјеснарици*, у: В. С. Караџић, *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. I, Београд: Просвета.
- Огњановић 1900: И. Огњановић, *Занимљиве приче и белешке из живота знаменитих Срба*, Загреб.
- Поповић 1987: М. Поповић, *Вук Стеф. Караџић*, Београд: Полит.
- Срезњевски 1987: И. И. Срезњевски, *Вук Стефановић Караџић*, Београд.
- Стојановић 1987: Љ. Стојановић, *Живот и рад Вука Стефановића Караџића*, Београд: БИГЗ.

Branko R. Zlatković

THE HISTORY OF A FRIENDSHIP – VUK KARADŽIĆ AND SIMA
MILUTINOVIĆ SARAJLIJA

Summary

An important, complex and quite dynamic relationship which existed between Vuk Karadžić and Sima Milutinović Sarajlija was noticed already by their first biographers and the succeeding researchers: Izmail Sreznjevski, Djordje Djordjević, Ljubomir Stojanović, Miodrag Popović, Vladan Nedić, Golub Dobrašinović, Nenad Ljubinković. Although the topic is not new, the current methodological and theoretical insights of research carried out up to this point and their possible syntheses offer a clearer, more complete, but also more authentic picture of the topic under discussion.

Based on the mutual correspondence and letters of the contemporaries, but also autobiographical, biographical, memoir, and literary and historical material, as well as the writings from the fund of oral literary works, the paper will aim at presenting the history of friendly and literary connections between the Serbian culture greats in the late 19th century that started from the familiarity and cordial friendship, but took the turn towards bigotry and enmity in the 40s and 50s of the 19th century. It has not been emphasized up to know, perhaps because of due consideration, that even the death of Sima Milutinović Sarajlija in 1847, among other well-known phenomena and cultural events, contributed in a way to Vuk's success and elimination of some of the obstacles, because the renowned poet, at that time, was one of the most unpleasant and distinctive opponents of Vuk's orthographic, linguistic and literary reform.